

Magyar TZ

Fogalmak:

- filozófiai vagy tézisregény (esetleg irányregény): Olyan regény, amely valamilyen bölcséleti tétel, állítás igazságát vagy helytelenségét próbálja meg igazolni érdekesen lebonyolított cselekmény, változatos eseménysorozat segítségével.
- eszmeregény: Ellentétben a tézisregénnyel az eszme a hősök sajátjává válik, szüntelen változásban, módosulásban van, s nemcsak az eszme irányítja a hősöket, hanem a hősök is alakítják, formálják az eszmét.
- kalandregény, pikaeszregény: Olyan regény, amelyben a szereplők állandóan változtatják helyüket. (Emiatt utaztató regénynek is nevezik.) Szerkezetét kalandok sorozata jellemzi. Ezek sorrendje felcserélhető, számuk növelhető/csökkenthető, hiszen az események alig hatnak a szereplők jellemére, világszemléletére.
- elégia: Melankolikus hangulatú, emlékező jellegű, fájdalmat, bánatot, fáradt beletörődést, olykor bizakodó megnyugvást sugárzó lírai költemény. (Az ókori görög költészetben és ennek nyomán a római irodalomban még mindenfajta disztichonban írt költemény neve elégia volt.)
- episztola: Egy valóságos személyhez írt verses költői levél. A magánközleményen túl a levélíró művészeti, erkölcsi, világnézeti elveit fejt ki benne. Logikai építkezés, közvetlen hangneme, szabadabb mondatfűzés jellemzi.
- komikus eposz (vígeposz): Verses nagyepikai műfaj, amelyben az alkotó az eposz formakincséhez, kötelező kellékeihez kisszerű tárgyat rendel az alkotó. A műfaj gyakran paródia is egyben, s nem nélkülözi az ironikus, szatirikus hangvételt sem.
- pictura: A természet, tájak, évszakok emberek leírása.
- sentencia: Az antik költők bölcs mondásainak, tanításainak részletező kifejtése a retorika szabályai szerint.
- empirizmus: Ismeretelméleti irányzat, a befogadás jelentőségét hangsúlyozza, s tudományos módszernek csak a tapasztalást tekinti. A megismerés egyedüli forrása a belső vagy külső élmény, az érzékszervek révén szerzett ismeret.
- ratio (racionalizmus): Filozófiai irányzat, mivel az ésszerű megismerést állítja a középpontba. Ismeretelméletileg ez, szemben az empirizmussal, annyit jelent, hogy ismereteink forrása nem a tapasztalat, hanem a gondolkodás.

Stílusirányzatok:

- rokokó: Barokk után jön létre, főbb motívumai: miniatűrízálás, életképek, szerelem, tájképek, természetszeretet. Főbb műfajok: dal, költemény.
- szenzimentalizmus: Az érzelmek, érzelmesség, valamint a privát szféra jellemzi. Megjelenik benne a szerelem, de a halál, elmúlás, és a tapasztalat is. Főbb műfajok: elégia, napló, levélregény.
- klasszicizmus: Ókori mintákat használ. A szabályosság, a tudás és gondolkodás, valamint a művészetek és a racionalizmus a főbb ismérvei. Főbb műfajok: eposz, óda, epigrama, episztola.

Műelemzéshez:

- Csokonai: Az estve:

A vers nem versszakokra tagolt, hanem részekre bontott. A hat részt tematikai, hangulati váltások különítik el egymástól. Az első egység természetleírás, a másodikban a természet és az egyén kapcsolata jelenik meg, a harmadik az egyén és a társadalom szembeállítása, a negyedik csak a társadalommal foglalkozik, az ötödik a természet és a társadalom szembeállítása, az utolsó egység vegyes (természet, egyén, társadalom). A természet romlatlanságát állítja szembe a romlott társadalommal (beképzelt, önző emberek). (A természet jó, a társadalom rossz.)

- - Lehetséges kérdés: „Hogyan valósul meg a tájleírás (pictura)?” → Válasz: A világosság és a sötétség közti napszak (alkony) leírásával indul. [A természeti szépségek feldúsulnak, de szomorgó-vidám melankóliával is telíti a tájat (búcsúzás a nappaltól)]

- Lehetséges kérdés: „Milyen gondolatot visz a vers?” → Válasz: A természetben nagyobb a nyugalom (természet mint menedék).

- Csokonai: Tartózkodó kérelem:

Az első versszak Csokonai érzelmeit írja le (pl.: fájdalom → „megemésztő tüze bánt”). A második versszakban a kedvesét írja le (Lillát) metaforákban, udvarol („tulipánt”). A harmadik (utolsó) versszakban szerelmének viszonzását kéri a lánytól.

Anakreóni ihletek – szerelem, mámor (Anakreónnál bor, itt a szerelem miatt)

- Lehetséges kérdés: „Milyen rokokó jellemzők találhatók meg benne?” → Válasz: A szerelem (udvarlást ír le), a természet (tulipánt, hajnal, harmat), a vers terjedelme rövid (miniatűrízálás).

- Berzsenyi: Osztályrészem:

Az első négy versszak nyugodt, békés. A további versszakok érzelmileg jóval telítettebbek.

Az első két versszakban megjelenik a Horatiustól való antik hajó kép. Azt írja le, hogy az élet viharain túljutott, lezárult egy szakasz életében. [megnyugvás/megelégedés]

A harmadik-negyedik versszakban azt írja le, hogy Horatius birtokaihoz képest ő nem gazdag, de megvan mindene, amire szüksége van.

Az ötödik-hatodik versszakban azt írja le, hogy le tud mindenről mondani, ha a költészet vele marad (költészetben vigaszt talál).

A hetedik (utolsó) versszakban a költészet magasztalásával zár.

- Berzsenyi: A közelítő tél:

A vers tájleírással indul (1-3 vszk., pictura), amiben egy lehangoló, durva őszi táj jelenik meg. A tájleírás rendje a közelitől a távoli részletek bemutatását hozza. Az őszt a tavaszi és nyári szépségek hiányával jellemzi a költő (negatív festés). Az élet múlását (valamint saját ifjúságának múlását) az évszakok múlásával állítja párhuzamba. Hangulatfestő, hangutánzó szavakkal („víg dala harsogott”, „homály borong”), szinteszteziákkal („néma homály”), és metaforákkal („szárnyas idő”) tarkítja borongós versét. A vers végén a „béhunyt szem” a kiégett férfit szimbolizálja, aki már nem képes az öröme, nem nyitott többé a szerelemre. („A legszebb szerelem sem törölheti ki az ember tudatából az életről szerzett leglényegesebb tudást: azt, hogy véges”)